

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

87.8
25

GAZDÁLKODÁS

XIV. évf.

U. S. DEPT. OF AGRICULTURE
NATIONAL AGRICULTURAL LIBRARY

OCT 22 1970

CURRENT SERIAL RECORDS

A TARTALOMBÓL

**CSETE LÁSZLÓ—
MEGYERI FERENC:**

A termelőszövetkezeti közös gazdaságok 1975-re várható termőhelyenkénti differenciálódása

ILLÉS TIBOR:

A termelőszövetkezeti szövet-ségek regionális információs tevékenységéről

KÍVÉS JÁNOS:

A szőlőgazdaság vertikális fejlesztésének eredményei a nagy-redei Szőlőskert Termelőszövetkezetben

KISS ESZTER:

Országos tanácskozás a mező-gazdasági üzemek kiegészítő tevékenységéről

70
—
8

GAZDÁLKODÁS

TARTALOM

<i>Csete László—Megyeri Ferenc: A termelőszövetkezeti közös gazdaságok 1975-re várható termőhelyenkénti differenciálódása</i>	1
<i>Atanasz Ganev: A lenini szövetkezeti terv alkotó alkalmazása Bulgáriában</i>	15
<i>Takács József: Az értékesökkenés szerepe a mezőgazdasági üzemekben</i>	21
<i>Acsay Ferenc—Csáki Csaba—Varga Gyula: A cukorrépa-termelés koncentrációjának egyes gazdasági kérdései a Komáromi Állami Gazdaságban</i>	27
<i>Gyöngyössy Béla: A nagyüzemi sűrű soros homoki szőlők korszerűsítésének problémái</i>	39

A GAZDÁLKODÁS GYAKORLATÁBÓL

<i>Illés Tibor: A termelőszövetkezeti szövetségek regionális információs tevékenységéről</i>	49
<i>Kivés János: A szőlőgazdaság vertikális fejlesztésének eredményei a nagyrédei Szőlőskert Termelőszövetkezetben</i>	52

SZEMLE

<i>Országos tanácskozás a mezőgazdasági üzemek kiegészítő tevékenységéről (Kiss E.)</i>	56
<i>A gyümölcstermelés mennyiségi és szerkezeti változásai Európában és az ebből levonható tanulságok (Kiss L.)</i>	59

E SZÁM SZERZŐI:

Acsay Ferenc dr., tudományos munkatárs, Mezőgazdasági Gépkísérleti Intézet (Budapest) — Csáki Csaba dr., egyetemi adjunktus, Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem (Bp.) — Csete László dr., a közgazdasági tudományok kandidátusa, főigazgató-helyettes, MÉM Statisztikai és Gazdaságelemző Központ (Bp.) — Ganev, Atanasz, a közgazdasági tudományok kandidátusa, professzor, igazgató, Agrárgazdasági és Üzemszervezési Kutató Intézet (Szófia) — Gyöngyössy Béla, igazgatóhelyettes, Kunfehértói Állami Gazdaság (Kunfehértó) — Illés Tibor, rovatvezető, Magyar Mezőgazdaság Szerkesztősége (Bp.) — Kiss Eszter dr., tudományos munkatárs, Agrárgazdasági Kutató Intézet (Bp.) — Kiss László, egyetemi adjunktus, Kertészeti Egyetem (Bp.) — Kivés János, üzemgazdász, Szőlőskert Termelőszövetkezet (Nagyréde) — Megyeri Ferenc, csoportvezető, MÉM Statisztikai és Gazdaságelemző Központ (Bp.) — Takács József, osztályvezető-helyettes, Központi Statisztikai Hivatal (Bp.) — Varga Gyula dr., tudományos munkatárs, Agrárgazdasági Kutató Intézet (Bp.).

12

A TERMELŐSZÖVETKEZETI KÖZÜS GAZDASÁGOK 1975-RE VÁRHATÓ TERMŐHELYENKÉNTI DIFFERENCIÁLÓDÁSA

CSETE LÁSZLÓ dr. — MEGYERI FERENC

A szakirodalomból és más forrásokból ismertek azok a tanulmányok*, amelyek a mezőgazdasági nagyüzemek termelésének, jövedelmének területi, termőhelyi differenciálódásával foglalkoznak. E tanulmányokra mindegyiknek jellemző, hogy a szerzők egy vagy több esztendő vizsgálatnak különféle módszerekkel és a következtetésekre támaszkodva szövegszerű ajánlásokat tesznek a fejlesztés lehetőségeire.

Tanulmányunk az irodalomból ismertektől mindenekelőtt abban tér el, hogy *prognózis* — tehát a várható helyzetet kívánjuk jelezni —, módszerként pedig IBM 1130 *elektronikus számítógépen* megoldott *modellszámításokra* támaszkodó *összehasonlító elemzést* alkalmaztunk.

Munkánkban — az alkalmazott módszerre támaszkodva — a termelőszövetkezeti közös gazdaságok *termelési szerkezetében, a ráfordítás-hozam összefüggésekben és az elérhető jövedelemben* termőhelyenként 1975-re várható differenciálódást kívánjuk feltárni.

Miután prognózisunkban az 1970. január 1-i árakkal és pénzügyi szabályozókkal, állami támogatással, valamint az összehasonlíthatóság érdekében az állami gazdasági díjtételekkel számoltunk, feleletet kapunk arra, hogy a jelenlegi helyzetből kiindulva milyen differenciálódás várható 1975-ben tehát a gazdasági szabályozóknak milyen finomítására, mely tényezők, körülmények bekövetkezésének biztosítására van szükség. Ezzel a IV. ötéves terv mezőgazdasági** döntési problémáinak megalapozásához kívánunk hozzájárulni.

* A témakörben a közelmúltban készült számos munka közül kiemelkedik Romány Pál: Az alacsony gazdasági színvonalú mezőgazdasági területek fejlesztésének ökonomiai problémái című kandidátusi értekezése, *Enyedi Györgyné*: A felszíni (talaj-) adottságok és a jövedelem vizsgálatának néhány fontosabb tapasztalata 300 termelőszövetkezetben c. cikke (Földrajzi Értesítő, Budapest XVIII. évfolyam, 3. szám), továbbá: A gazdasági szabályozók területi orientálásának néhány kérdése és a gazdálkodás fontosabb mutatói a mezőgazdasági nagyüzemekben (MEM STAGEK, Budapest, 1969. 8., 12. kiadvány), és *File Jenő*: A mezőgazdasági termelőszövetkezetek jövedelmének differenciálódása a közös és háztáji gazdaságokban (MEM STAGEK, Budapest, 1970. 6. sz. kiadvány) című tanulmánya.

** Számításaink során természetesen a IV. ötéves tervben előirányzott termékmennyiségből és összetételből, valamint az ehhez szükséges anyagi-műszaki feltételekből indultunk ki.

Külön tanulmányt készítettünk a közös gazdaságok 1968-hoz képest 1975-re várható fontosabb költség-jövedelem összefüggéseiről is, azzal a szándékkal, hogy feltárjuk a fontosabb ellentmondásokat, jövedelemarány-változásokat és a különböző alternatívákat tartalmazó modellekből elérhető jövedelmet. Ezeket az eredményeket figyelembe vettük a jelenlegi anyagunkban.

Számításaink nemcsak a felsőszintű vezetésnek nyújtanak különféle támpontokat, hanem a vállalati szintű, vagy területi tervek készítőit is orientálják.

A termőhelyek minőségének függvényében várható középtávú termelési szerkezet, ráfordítás—hozam és jövedelem prognózis készítése terén igen szerények a rendelkezésre álló tapasztalatok, s érthető módon első ilyen jellegű munkánkban nem törekedhettünk teljességre.

Vizsgálataink a termelőszövetkezeti közös gazdaságokra korlátozódnak, amelyek a IV. ötéves terv időszakában alapjaiban határozzák meg mind a fejlődési dinamikát, mindpedig a mezőgazdasági termelés 1975-re várható eredményeit.

Az egyes termőhelyek adatai több száz termelőszövetkezeti közös gazdaság reálisan várható átlagait tükrözik, az *egyes gazdaságok éppen ezért lényegesen nagyobb szóródást mutathatnak*. Az alkalmazott közelítési mód azonban a tendenciákat, az eltéréseket és ezek lényeges jellemzőit képlekenyen kifejezi.

Tényvizsgálataink és prognózisunk során *4 lényegesen eltérő termőhelyi adottságot* különböztetünk meg, mégpedig a *talaj, a lejtviszonyok és az éghajlati körülmények* alapján:*

— *Sík, jó és közepes termőképességű területekbe* tartoznak azok a termőhelyek, amelyek csernozjonnal fedett, löszös felszíneken (mezőszégi vályogtalajokon) és főleg öntésekkel fedett alluviális felszíneken helyezkednek el. A termelőszövetkezeti közös gazdaságoknak mintegy 48—50%-a tartozik ebbe a csoportba.

— *Sík, gyenge termőképességű területekbe*** tartoznak azok a termőhelyek, illetve gazdaságok, amelyek a humuszos homokkal, erdőtalajokkal és csernozjonnal fedett *homok* felszínen helyezkednek el, illetve *szikes, igen kötött, vízjárásos* vagy *altalajhibás* területeken gazdálkodnak. A termelőszövetkezeti szektor területének közel $\frac{1}{3}$ -e tartozik ide.

— *A dombvidéki területek* körébe főként az erdőtalajokkal fedett dombosági felszíneken elhelyezkedő gazdaságok tartoznak. Területi részesedésük nagyjából azonos az előző csoporttal.

— *A hegyvidéki jellegű területekbe* a változatos talajtakaróval, a hegyvidéken és a hegyvidéki jellegű felszíneken elhelyezkedő gazdaságok tartoznak. Területi részesedésük a termelőszövetkezeti szektorban 10%-ra becsülhető.

* A szakirodalomban a termőhelyi adottságot gyakran tágabban értelmezik. Ide értik az üzemi, sőt a községi gazdasági körülményeket is. Szerintünk a használt kifejezés eleve csak a tartósan ható talaj, éghajlati, domborzati körülményekre korlátozza a fogalom értelmét, de ezen túlmenően is, éppen a cél miatt, minden egyebet állandónak kellett feltételeznünk, hiszen másképpen nem, vagy csak nagyon bonyolultan kaphatunk választ a termőhely differenciáló hatására.

** Bár a hasznosítás lehetőségeit tekintve a homokfelületek, a nehezen hasznosítható szikes, kötött, vagy a sekély termőrétegű, kavicsos altalajú területek egymástól eltérnek, problémájuk ökonómiai lényegét tekintve azoni an közelállóak, s ezért első megközelítésben egy csoportba vonva vizsgáljuk a gazdasági folyamatok 1975-re várható eredményét.

Modelljeink tehát *nem összefüggő**, nagy területeket vagy tájakat reprezentálnak, hanem azonos, vagy közel *azonos minőségű* — mozaikosan, vagy nagyobb homogén egységekben elhelyezkedő — termőhelyi feltételekkel rendelkező gazdaságokat tömörítik.

A TERMELÉSI SZERKEZET TERMŐHELYENKÉNTI ELTÉRÉSEI

A termelési szerkezet 1975-re várható termőhelyenkénti differenciálódásának számításánál a IV. ötéves tervben megfogalmazott társadalmi szükségletekre, az egyes termőhelyek kialakult termelési szerkezetére és hagyományaira, a meglevő termőhelyi adottságok ésszerű kiaknázására támaszkodtunk. Ahol a növénytermelés termőhelyi adottságai korlátozottak, ott a termőhelyhez illeszkedő *takarmánytermelést*, illetve a mezőgazdasági termeléssel *lazábban összefüggő ágazatokat* helyeztük — reálisan mérlegelve a lehetőségeket — előtérbe.

A *termelési szerkezet mutatói* között közvetleneket és közvetetteket különböztetünk meg. A közvetlen mutatók egyértelműen kifejezésre juttat-

1. táblázat

AZ ÁRUÉRTÉKESÍTÉS 1975-RE VÁRHATÓ TERMŐHELYENKÉNTI SZERKEZETE

Sorszám	Megnevezés	Átlagos áruértékesi- tési arányok (%)	Sík		Dombvidéki	Hegyvidéki jellegű
			jó és közepes	gyenge		
			termőképességű			
			területek közös gazdaságaiban az áruértékesítés arányai (%)			
1.	Kenyérgabona + rizs	12,4	15,6	9,9	10,4	8,3
2.	Ipari növények	5,3	7,7	5,1	3,0	1,8
3.	Burgonya	2,8	1,8	4,8	2,5	2,7
4.	Zöldségnövények	3,8	5,1	3,7	2,5	0,9
5.	Gyümölcstermelés	4,2	2,5	7,5	3,3	2,5
6.	Szőlő-bor	3,5	1,2	5,4	6,0	3,4
7.	Szarvasmarha	18,1	18,5	13,7	22,1	18,9
8.	Juh	2,3	2,5	3,2	0,9	2,3
9.	Sertés	15,0	18,0	11,8	15,9	8,7
10.	Baromfi	5,2	4,8	5,7	5,7	5,0
11.	Kiegészítő tevékenység	27,4	22,3	29,2	27,7	45,5
Összesen		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* A korábbi évek tapasztalata alapján meggyőződhattünk arról, hogy a célt „homogénnak” feltételezett összefüggő körzetekkel nem lehet jól megközelíteni, hanem e helyett a „minőség” szerinti összeválogatást célszerű követni.

ják, milyen árutermekek termelésével vesznek részt az egyes gazdaságok, területek a társadalmi munkamegosztásban. Tanulmányunkban a továbbiakban, mint közvetlen termelési szerkezeti mutatót, az 1975-re prognoszálható *árúértékesítés* összetételét használjuk.

A négy termőhely között az *árutermelésben 1975-re a társadalmi munkamegosztás elmélyülése várható* (lásd az 1. táblázatot az előző oldalon). A sík, jó és közepes termőképességű területek gazdaságaiban a szarvasmarha- és sertéstartás, valamint az ehhez kapcsolódó intenzív növénytermelés jellemzi a munkamegosztásban való részvételt. A sík, gyenge termőképességű területeken a kertészeti ágazatok baromfitermeléssel és juhászattal jelzik a termelési irányt. A dombvidéki területeken pedig a többihez képest erőteljesebb szarvasmarha-, sertés- és baromfitartás, valamint szőlőtermelés fejezi ki a termőhelyeknek megfelelő profilt. A hegyvidéki területek gazdaságaiban a kiegészítő üzemi tevékenység kiemelkedő arányához kapcsolódik a szarvasmarha és a baromfi ágazatban folyó árutermelés.

A *művelési ágak arányai* is híven kifejezik az eltérő talaj-, éghajlati és lejtviszonyokat (lásd a 2. táblázatot). A sík, jó és közepes termőképességű területeken kiemelkedő a szántóterület aránya, míg a sík, gyenge termőképességű területeken gazdálkodó termelőszövetkezetekben, érthető módon a jövőben is a szőlő-gyümölcstermelés a jellemző. A dombvidéki területek művelési ágainak összetételét tekintve átmenetet képeznek a sík és a hegyvidék között, s ennek megfelelően az ültetvények, a rét-legelő, valamint

2. táblázat

A MŰVELÉSI ÁGAK TERMŐHELYENKÉNTI SZERKEZETE

Sorszám	Megnevezés	A művelési ágak %-os megoszlása						
		átlagosan	a sík		a dombvidéki	a hegyvidéki jellegű		
			jó és közepes	gyenge				
							termőképességű	
							területek közös gazdaságaiban	
1.	Szántó	69,3	75,4	67,9	66,8	52,6		
2.	Gyümölcsös	1,5	1,0	2,7	1,5	1,6		
3.	Szőlő	1,1	0,5	2,4	1,5	1,1		
4.	Rét	5,6	3,6	5,4	9,0	9,5		
5.	Legelő	11,6	11,7	12,2	8,4	13,0		
6.	Erdő	6,9	3,5	5,6	9,0	19,2		
7.	Nádas	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1		
8.	Egyéb	3,8	4,0	3,5	3,6	3,0		
Összes terület		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

az erdő az átlagoshoz képest nagyobb súllyal jelentkezik. A hegyvidéki jellegű területeken elhelyezkedő gazdaságokban igen alacsony a szántó aránya, s kiemelkedő a rét-legelő, s az erdő viszonylagos súlya.

A vetésszerkezet termőhelyenkénti eltérései a termőhelyi adottságok hatásait tükrözik (lásd a 3. táblázatot). Ennek megfelelően a sík, jó és közepes termőképességű területek gazdaságaiban a búzának, a kukoricának, az ipari és a zöldségnövényeknek; a sík, gyenge termőképességű területeken a homok-, illetve szikes területek hasznosításának megfelelően a rozsnak, a burgonyának és a rizsnek, valamint egyéb speciális növényeknek átlagot meghaladó az arányuk. A dombvidéki gazdaságokban a szántóföldi takarmánytermelés, a hegyvidéki jellegű tájakon pedig a kalászosok, a burgonya-termelés, az évelő pillangósok és a szálas, lédús takarmányok termelése a jellemző.

A terület állattartó képességének és az 1975-re előirányozható állatsűrűségnek megfelelően tájanként eltérő a szántóföldi takarmánytermelés aránya is: a sík, gyenge területeken 45%-kal, a sík, jó területeken 51%-kal, a dombvidéki területeken 56%-kal, a hegyvidéki területeken 57%-kal részesedik a szántóföldi takarmánytermelés.

3. táblázat

A VETÉSSZERKEZET 1975-RE VÁRHATÓ TÁJANKÉNTI DIFFERENCIÁLÓDÁSA

Sorszám	Megnevezés	Vetésszerkezeti arányok %-os megoszlása						
		átlagosan	a sík		a dombvidéki	a hegyvidéki jellegű		
			jó és közepes	gyenge				
							termőképességű	
							területek közös gazdaságaiban	
1.	Őszi búza	25,1	27,8	20,1	24,4	25,7		
2.	Rozs	3,3	0,8	9,3	1,7	4,2		
3.	Rizs	0,4	0,3	1,2	—	—		
4.	Ipari növények	5,9	7,8	4,5	4,0	3,5		
5.	Burgonya	2,5	1,5	4,1	2,5	3,4		
6.	Zöldségnövények	2,3	2,7	2,2	2,1	0,6		
7.	Kukorica	17,2	18,2	13,6	19,6	16,3		
8.	Szemes takarmányok	13,7	13,4	12,9	14,0	17,0		
9.	Lucerna és vöröshere	13,0	13,2	12,4	12,7	14,1		
10.	Szálas, lédús tömegtakar- mányok	7,2	6,6	6,1	9,2	9,2		
11.	Egyéb	9,4	7,7	13,6	9,8	6,0		
Szántó összesen		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

4. táblázat

AZ ÁLLATÁLLOMÁNY ÖSSZETÉTELÉNEK 1975-RE VÁRHATÓ TÁJANKÉNTI ALAKULÁSA

Sorszám	Megnevezés	Az állomány-összetétel %-os megoszlása				
		átlagosan	a sík		a dombvidéki	a hegyvidéki jellegű
			jó és közepes	gyenge		
			területek közös gazdaságaiban			
1.	Szarvasmarha	65,7	63,3	59,8	72,9	72,3
2.	Sertés	16,7	19,0	15,7	15,7	10,2
3.	Juh	8,0	8,1	13,2	2,7	8,2
4.	Baromfi	1,6	1,5	2,2	1,7	1,7
5.	Ló	8,0	8,1	9,1	7,0	7,6
Összesen		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Az 1975-re előirányozható állatállomány-összetétel — a termőhelyi adottságoknak megfelelően — ésszerű eltéréseket mutat (lásd a 4. táblázatot). A lejtős területeken a szarvasmarha viszonylagos súlya nagyobb, a sík, jó és közepes területeken a sertésállomány aránya emelkedik a többiek fölé, míg a sík, gyenge termőképességű területeken a juhállomány viszonylagos szerepe nő. A baromfi aránya legalacsonyabb a sík, jó termőhelyeken, míg ezt indokoltan meghaladja a depressziós területeken várható arány.

A HOZAMOK ALAKULÁSA

Az 1975-re várható termésátlagok alapján a négy termőhely között a következő sorrendre számíthatunk:

- sík, jó és közepes termőképességű területek;
- dombvidéki területek;
- sík, gyenge termőképességű területek;
- hegyvidéki jellegű területek.

A sík, jó és közepes termőképességű területeken a vizsgált 33 termékből 25-ben az átlagosnál magasabb termésátlag érhető el, a dombvidéki területeken már csak 9, a sík, gyenge termőképességű területeken és a hegyvidéki jellegű területeken csupán 3—4 átlagosnál magasabb termésátlaggal találkozunk.

A fenti sorrend akkor sem változik, ha a szántóföldi növények vagy takarmánynövények hozamait pénzben kifejezve vetítjük területegységre.

Az állattenyésztésben előállított, a főtakarmánytermő-terület egységére vetített *termelési érték* szerinti sorrend azonban már módosul, s itt a lejtős területek kerülnek előre. Hasonló a helyzet a *kiegészítő üzemi tevékenység* és az *állami támogatás* vonatkozásában is.

Végül is a növénytermelési és állattenyésztési hozamok, a kiegészítő tevékenység és az állami támogatás együttes hatására az 1 kh *termőterületre jutó halmozott bruttó termelési érték* szerinti sorrendben — a modellben feltételezett körülmények mellett — 1975-re a következő értékek várhatók:

- dombovidéki területek (10 103 Ft/kh),
 - sík, jó és közepes termőképességű területek (9726 Ft/kh),
 - hegyvidéki jellegű területek (9603 Ft/kh),
 - sík, gyenge termőképességű területek (8742 Ft/kh),
- (átlagosan 9573 Ft/kh).

A VÁRHATÓ RÁFORDÍTÁSOK ÉS AZ ÖNKÖLTSÉG

A fontosabb *ráfordítások* természetes egységben kifejezett mennyiségekben a tag—föld arány, illetve a területegységre jutó munkanap-ráfordítás mutat figyelemre méltó termőhelyenkénti eltérést, mégpedig a hegyvidéki jellegű területek hátrányára.

A ráfordítások — műtrágya, istállótrágya, műszaknap, növényvédő szerek — mennyiségei a termelési szerkezet és szint függvényében indokolt differenciálódás mutatnak (lásd az 5. táblázatot).

5. táblázat

A FONTOSABB RÁFORDÍTÁSOK 1975-RE VÁRHATÓ TERMŐHELYENKÉNTI ELTÉRÉSEI

Sorszám	Megnevezés	Átlagosan	Sík		Dombvidéki	Hegyvidéki jellegű
			jó és közepes	gyenge		
			termőképességű			
			területek közös gazdaságaiban			
1.	Egy átlagos tagra jutó mezőgazdasági terület (kh)	8,6	10,0	8,6	7,6	6,1
2.	Egy kh mezőgazdasági területre jutó:					
3.	munkanapok száma	21,0	19,9	23,2	26,1	32,8
4.	műszaknapok száma	1,62	1,58	1,60	1,74	1,69
5.	istállótrágya (q)	19,1	19,5	15,2	22,4	21,8
6.	műtrágya-hatóanyag (kg)	147	166	130	138	102
7.	növényvédő szer (Ft)	178	175	183	190	147
8.	számosútlatok száma	0,18	0,19	0,14	0,22	0,20

A *termelési költségek** a termelési szerkezetnek és a ráfordítás—hozam összefüggéseknek megfelelő eltérést, összetételt és sorrendet mutatják. Az 1 kh mezőgazdasági területre jutó termelési költségekben első helyet — a kiegészítő tevékenység miatt — a hegyvidéki jellegű területek közös gazda-

6. táblázat

A FONTOSABB ÁRUNÖVÉNYEK 1975-RE VÁRHATÓ ÖNKÖLTSÉGE (Ft/q)

Sorszám	Megnevezés	Átlagosan	Sík		Dombvidéki	Hegyvidéki jellegű
			jó és közepes	gyenge		
termőképességű		területek közös gazdaságaiban				
1.	Őszi búza	188,2	179,6	213,3	189,6	192,8
2.	Rozs	283,1	254,8	292,2	273,4	260,7
3.	Rizs	724,2	804,6	659,3	—	—
4.	Cukorrépa	34,9	34,3	35,4	40,4	38,5
5.	Rostkender	132,9	131,1	174,3	135,5	—
6.	Rostlen	143,7	131,6	—	143,3	152,5
7.	Dohány	3021,5	2954,6	3006,0	3013,5	3357,3
8.	Napraforgó	352,1	344,9	352,2	374,4	358,7
9.	Burgonya	171,3	164,3	175,1	179,3	185,8
10.	Fejes káposzta	72,9	67,9	75,1	77,2	91,9
11.	Vöröshagyma	139,9	136,2	154,7	174,7	253,9
12.	Paradicsom	105,1	100,9	103,7	113,8	121,8
13.	Zöldpaprika	154,8	143,0	164,8	203,4	172,9
14.	Fűszerpaprika	403,8	391,9	409,8	675,1	—
15.	Zöldborsó	159,1	151,6	162,0	168,3	197,5
16.	Alma	208,0	206,0	208,6	213,2	285,1
17.	Kajszibarack	380,0	330,3	367,2	426,0	550,5
18.	Őszibarack	405,0	391,3	369,4	408,2	509,0
19.	Málna	621,0	652,9	713,0	624,9	595,8
20.	Szamóca	590,0	499,9	547,3	526,9	710,9
21.	Csemegeszőlő	413,8	460,6	562,6	412,5	632,2
22.	Borszőlő	421,7	382,0	406,7	406,4	625,3

* Az 1975-re termőhelyenként prognoszálható *termelési költségeket* minden egyes termőhelyen egységesen számítottuk. Számításaink módszere tehát azonos, az eltérések a termőhelyenként változó fajlagos hozamokra, a különböző ráfordítás—hozam összefüggésekre vezethetők vissza. A költségoldalon — akárcsak később a bevételi oldalon — számolunk a 1041/1969. sz. kormányrendelet várható hatásával is. Ebben a prognózisunkban nem vettük figyelembe az ipari eredetű anyagok emelkedő ártendenciáját és a paraszti fogyasztási költségek növekedését. A saját termelésű újra felhasznált termékeket önköltségen számítottuk. Ez tehát azt is jelenti, hogy a lejtős területeken, ahol például az összes abrakszükséglet 15—17%-át vásárlásból kell számításaink szerint fedezni, a takarmányozási költségek emelkedése várható. Az élőmunka-költségeket az összehasonlíthatóság érdekében egységesen az állami gazdaságok 1968. évi átlagos bértételeivel számoltuk el, ami 61—77 Ft/munkanap között alakult ágazatonként, és alacsonyabb volt, mint a termelőszövetkezetekben kifizetett átlagos, tényleges részesedés.

ságai foglalják el (9628 Ft/kh), majd ezt követik a dombvidéki területek (9552 Ft/kh), a sík, jó és közepes termőképességű területek (8517 Ft/kh), valamint a sík, gyenge termőképességű területek üzemei (7704 Ft/kh). Átlagosan a termelési költségek 8422 Ft/kh-at érnek majd el.

Az 1975-re várható *önköltség* a termelési költségek és az átlagtermékek függvényében alakul. A tanulmányozott 47 termékből a sík, jó és közepes termőképességű területeken 44 esetben, a sík, gyenge termőképességű területeken 10 esetben, a dombvidéki területeken 11 esetben, a hegyvidéki jellegű területeken pedig csupán 9 esetben alacsonyabb az átlagoshoz képest az önköltség (lásd a 6., 7. és 8. táblázatot).

Ez természetesen nemcsak azt mutatja, hogy a jobb termőhelyeken a mezőgazdasági termelésből eredő jövedelemszerzés lehetőségei kedvezőbbek; hanem azt is, hogy a munkamegosztás elmélyítésével a gyengébb termőképességű területeken is növelhető az átlag körüli, vagy annál alacsonyabb önköltségű termékek termelési szerkezetén belüli súlya.

A ráfordítás—hozam összefüggések behatódott megtervezése, illetőleg előirányzatuk reális megítélése érdekében, különféle mérlegszerű egybevetéseket készítettünk.

A munkanapokban számított *munkacső-mérleg* éves átlagban 37 millió munkanap-felesleget mutat. A hegyvidéki területeken azonban éves átlagban kerekben 4 millió munkanaphiány jelezhető, ami a kiegészítőüzemi tevékenység várható felfutásának a következménye. Ez a feszültség azonban részben fokozottabb gépesítéssel, részben a részesedés növelésével feloldható.

7 táblázat

A FONTOSABB TAKARMÁNYNÖVÉNYEK 1975-RE VÁRHATÓ ÖNKÖLTSÉGE (FT/q)

Sorszám	Megnevezés	Átlagosan	Sík		Dombvidéki	Hegyvidéki jellegű
			jó és közepes	gyenge		
			termőképességű			
			területek közös gazdaságaiban			
1.	Őszi árpa	179,7	174,5	178,2	181,1	175,9
2.	Tavaszi árpa	190,6	183,3	185,5	210,7	186,3
3.	Takarmánybúza	186,0	177,5	210,7	187,3	190,4
4.	Kukorica	208,5	202,9	210,3	215,6	213,3
5.	Takarmányborsó	428,5	363,6	523,6	401,1	564,2
6.	Lucerna	131,4	126,2	134,4	134,0	136,6
7.	Vöröshere	134,5	129,0	137,9	135,2	139,5
8.	Silókukorica	24,6	23,6	26,5	24,8	25,3
9.	Egyéb nyári szálal	93,9	89,5	102,6	93,1	98,0
10.	Rét	88,5	86,5	96,9	84,6	82,2
11.	Legelő	49,0	47,6	53,5	50,7	46,7

8. táblázat

A FONTOSABB ÁLLATI TERMÉKEK 1975-RE VÁRHATÓ ÖNKÖLTSÉGE

Sorszám	Megnevezés	Mérték- egység	Átlagosan	Sík		Dombvidéki	Hegyvidéki jellegű
				jó és közepes	gyenge		
termőképességű							
területek közös gazdaságaiban							
1.	Tehenészet	Ft/l	4,55	4,52	4,61	4,76	4,60
2.	Itatásos borjú	Ft/kg	26,21	25,90	26,32	26,61	26,45
3.	Növendék- marha	Ft/kg	31,09	30,34	31,78	31,93	31,65
4.	Marhahizlalás (súlygyara- podás)	Ft/kg	31,78	30,95	32,07	32,30	32,13
5.	Marhahizlalás (élő súly)	Ft/kg	29,59	29,16	30,14	30,41	30,15
6.	Sertésenyésztés	Ft/kg	37,23	36,27	37,31	38,72	37,42
7.	Süldőnevelés	Ft/kg	19,05	18,76	19,09	19,72	18,98
8.	Sertéshizlalás (súlygyara- podás)	Ft/kg	20,49	20,05	20,80	21,10	20,77
9.	Sertéshizlalás (élő súly)	Ft/kg	22,82	22,33	23,07	23,57	23,04
10.	Juhászat (gyapjú)	Ft/kg	107,20	105,90	109,33	110,32	105,71
11.	Express pecsenye- bárány	Ft/kg	17,67	17,31	18,05	18,09	17,56
12.	Növendék hízójuh	Ft/kg	14,54	14,24	14,79	14,93	14,54
13.	Tojás	Ft/db	0,99	0,96	1,00	0,96	0,99
14.	Pecsenyecsirke	Ft/kg	14,72	14,49	15,01	15,01	15,27

Jóval nagyobb problémának tűnik a sík, jó és közepes termőképességű területeken várható munkaerő-felesleg. Ezekben a gazdaságokban foglalkoztatási problémák merülnek fel, amit nem lehet ellensúlyozni az ipar és a harmadik szektor munkaerő-elzívó hatásával sem. Miután a jelentős kézi-munkanap-ráfordítást igénylő ágazatok jövedelmezősége az emelkedő élőmunka-költségek miatt kritikus, az intenzív növénytermelési szerkezet fokozásával nem oldható meg a foglalkoztatás gondja.

A traktorműszaknapnál a szükséglet és fedezet egybevetéséből megállapítható, hogy kereken 60 ezer traktorral számítva is, a csúcsidőszakban

mintegy 860 ezer műszaknaphiányt lehet várni. Ez a hiány azonban belső tartalékból feloldható.

Részletesebb számításaink szerint — az előzetesen 1975-re előirányzott 53 ezer traktor helyett — 60 ezer traktorral indokoltabb kalkulálni a termelőszövetkezeti közös gazdaságokban.

A technológiákra és a termőhelyi adottságokra támaszkodó kalkulációinkból azt a következtetést is megfogalmazhatjuk, hogy az előzetes előirányzatoktól eltérően a 0,9—3,0 Mp-os traktorállomány emelkedése várható, míg az előirányzathoz képest csökkenne az 1,4 kategória viszonylagos súlya és a 4,0 Mp-os állomány viszonylagos és abszolút súlya.

A tápanyag-szükségleten belül a műtrágya aránya tovább emelkedne 1975-re, s a területegységre jutó műtrágya-felhasználásban és a hatóanyag szerinti összetételben, a termőhelyeknek megfelelően, kisebb eltérések jelezhetők. Előrelátható azonban, hogy a hozamokhoz szükséges mennyiségek és kívánatos arányok kielégítése meghaladja a lehetőségeket, ami veszélyezteti az előirányzatok teljesítését.

A takarmánymérlegen belül abraktakarmányokból, valamint szilázsából jelezhető hiány. A szilázsából mutatkozó hiány belső átesoportosításból — egyéb lédús, valamint zöldtakarmányokból és szénából — fedezhető. Az abraktakarmányokból azonban a lejtős területű gazdaságokban jelentősebb — összes szükségletük 13—17%-át kitevő — behozatalra szorulnak, ami növeli az állattenyésztési termékek önköltségét és csökkenti a jövedelmet.

A VÁRHATÓ JÖVEDELEM DIFFERENCIÁLÓDÁSA

A vizsgált 47 termékből 15 veszteséges. Ez termőhelyenként — kivéve a hegyvidéki jellegű területek közös gazdaságait — némi eltéréssel mindezzel így alakul. A hegyvidéki jellegű gazdaságokban 18, tehát az átlagosnál több a veszteséges termék.

Ila az alapvető jövedelem-mutatókat — a fontosabb árunövények, takarmánynövények és állattenyésztési termékek egy főre, valamint területegységre jutó bruttó-nettó jövedelmét és jövedelmezőségét együttesen értékeljük, akkor — a 47 terméket figyelembe véve — a különböző termőhelyek sorrendje a következő:

— messze *kicmelkednek* a mutatók átlagot meghaladó voltával a *sík, jó és közepes termőképességű* területek gazdaságai;

— *ettől jóval elmaradva*, egymáshoz közel elhelyezkedve, következnek a *sík, gyenge termőképességű, a hegyvidéki jellegű és a dombvidéki területek* közös gazdaságai.

Mindebből tehát az következik, hogyha az eltérő termőhelyeken gazdálkodó termelőszövetkezetekben csak mezőgazdasági nyersanyagot termelnének, a termelés tovább differenciálódna a jövőben.

Már az 1975-re prognosztizálható költség—jövedelem összefüggésekről írott tanulmányunkban is rámutattunk a veszteséges, illetve alacsony jöve-

delmezőségű termékek problémáira. A termőhelyek szerinti differenciálódás vizsgálata során 12 olyan fontosabb terméket találunk, amelynek termelése minden egyes termőhelyen *veszteséges*, ami újra felhívja erre a tényre a figyelmet. Ezek a következők: rozs, dohány, paradicsom, fűszerpaprika, takarmányborsó, vöröshere, silókukorica, tej, növedékmarha, marhahizlalás, sertésstenyésztés és juhászat.

Különösen kritikus a *szarvasmarha-tenyésztés* helyzete. A lejtős területeken az átlagosnál magasabb a szarvasmarhatartás aránya, erősen korlátozott emiatt a jövedelemszerzés lehetősége. Különösen így van ez a dunántúli területek gazdaságaiban, ahol a szarvasmarha-ágazat kiemelkedő súlya lerontja a növénytermelésben elérhető jó eredményeket. Prognózisunk szerint tehát változatlanul kritikus pont marad a szarvasmarha-tenyésztés jövedelmezősége. Népgazdaságilag és termőhelyileg hiába indokolt a lejtős területek szarvasmarha-tenyésztésének fejlesztése, ennek megvalósítására kevés a valószínűség, mert ez nem találkozik a termelők jövedelmi érdekeltiségével.

A *sertésstenyésztésben* jelentkező magas veszteség a sertés ágazat alapjait teszi bizonytalanná és végső soron a hizlalás elősúlyra számított alacsony jövedelmezőségét eredményezi. A sík, jó és közepes termőképességű területeken elérhető 6,4%-os jövedelemtől messze elmarad a másik három termőhelyen jelentkező jövedelmezőségi hányad.

Az egyes termékek termelése során elérhető nettó jövedelem megítélésakor figyelembe kell vennünk azonban azt, hogy a termelőszövetkezetek tagjai a IV. ötéves terv végén a nehéz fizikai erőfeszítést igénylő és kedvezőtlen körülmények között folyó munkákban *nem érik be az állami gazdasági 1968. évi átlagbérrel*. E feltételezésünk valószínűségét már az 1969. évi tapasztalatok is igazolták, amikor is a munkaiányes termékek termelésében egy-egy napszámért a termelőszövetkezetek az állami gazdasági átlagot kétszeresen is meghaladó munkadíjakat fizettek. Reális tehát az a feltételezés, hogy 1975-ben a termelőszövetkezetek munkadíjigénye nem lesz alacsonyabb, mint az 1969. évi ténylegesen kifizetett részesedési szint, ami elsősorban a munkaiányesebb ágazatok jövedelmezőségét érinti hátrányosan. Miután a jó és közepes termőképességű területek gazdaságaiban 1975-re határozottan kirajzolódó, állattenyésztéssel társuló intenzív növénytermelési profil várható, nyilvánvalóan az elérhető nettó jövedelem a táblázatokban bemutatott számításainkhoz képest esökken. Ez tehát a négy termőhely közötti jövedelmezőségi sorrendet is befolyásolja.

A termőhelyek termelési szerkezetének vizsgálatánál, valamint a pénzben kifejezett hozamok elemzésénél rámutattunk már arra, hogy milyen jelentős a kiegészítő üzemi tevékenység, valamint az állami támogatás differenciáló, illetve kiegyenlítő szerepe. Ezért az 1975-re várható jövedelem prognosztizálása során sem indulhattunk ki csupán a mezőgazdasági termékek bemutatott jövedelmezőségi adataiból, hanem komplexen értékeljük a növénytermelés, állattenyésztés, kiegészítő üzemi tevékenység és a gazdasági szabályozók együttes hatását.

álódás
melése
yre a
prika,
hahiz-

terüle-
korlá-
unán-
súlya
k sze-
esztés
lejtős
ására
érde-

alap-
t ala-
sságú
árom

élése-
zetek
edve-
azda-
9. évi
ében
lagot
felté-
lesz
ami
nyo-
75-re
nelési
kban
hely

énz-
ilyen
diffe-
elem
ter-
ékel-
és a

A mezőgazdasági területre jutó *bruttó jövedelem* a halmozott termelési érték és a tárgyasult ráfordítások különbségeként alakul:

hegyvidéki jellegű területek	5534 Ft/kh,
dombvidéki területek	4538 Ft/kh,
sík, gyenge termőképességű területek	4135 Ft/kh,
sík, jó és közepes termőképességű területek	3965 Ft/kh,
átlagosan:	4373 Ft/kh.

A *munkadíj-költségek* termőhelyenként szintén differenciálódnak, s lényegében az előző sorrendet követik, amit szintén a termőhelyeknek megfelelő termelési szerkezet, az alkalmazott technológia és a ráfordítások alakítanak így:

hegyvidéki jellegű területek	2661 Ft/kh,
dombvidéki területek	2114 Ft/kh,
sík, gyenge termőképességű területek	1848 Ft/kh,
sík, jó és közepes termőképességű területek	1635 Ft/kh,
átlagosan:	1909 Ft/kh.

Mint már a termelési szerkezetnél és a területegységre jutó hozam-szinteknél is jeleztük, a kiegészítő üzemi tevékenység alapvetően megváltoztatja a 47 mezőgazdasági termék vonatkozásában vizsgált jövedelmezőségi sorrendet. Ezt tükrözik a mezőgazdasági területre jutó eltérő *tiszta jövedelmek*:

hegyvidéki jellegű területek	2782 Ft/kh,
dombvidéki területek	2327 Ft/kh,
sík, jó és közepes termőképességű területek	2240 Ft/kh,
sík, gyenge termőképességű területek	2183 Ft/kh,
átlagosan:	2369 Ft/kh.

Az *egy főre jutó részesedés* — ha az egy főre jutó munkanap-teljesítményt 200-nak vesszük — a következő szerény eltéréseket mutatja:

sík, jó és közepes termőképességű területek	17 338 Ft,
dombvidéki területek	16 942 Ft,
sík, gyenge termőképességű területek	16 816 Ft,
hegyvidéki jellegű területek	16 743 Ft,
átlagosan:	17 292 Ft.

A fenti adatokból a következőket összegezhettük:

— A termőhelyenként jelezhető termelési szerkezet-változások, a ráfordítás—hozam összefüggések, valamint az elérhető jövedelmek alapján nem

kell tartani attól, hogy a termőhelyek átlagai között erőteljes lesz az 1975-re várható differenciálódás.

— Az is jól megítélhető, hogy a lejtős területek a továbbfejlődés terén nincsenek hátrányosabb helyzetben a sík, jó és közepes termőképességű üzemekhez képest.

— Az intenzív növénytermelési szerkezetnek megfelelően az egy főre jutó részesedés a sík, jó és közepes termőképességű gazdaságokban a legnagyobb, de megvan a lehetősége annak, hogy a tisztajövedelem-részből a részesedési szintet más területeken is erre a szintre egészítsék ki. Ez tovább csökkentené a felhalmozásban és a részesedésben jelezhető differenciákat.

— A bemutatottakból nyilvánvalóan kirajzolódik, hogy a következő IV. ötéves terv súlyosabb problémái nem a lejtős területek, hanem a *sík, gyenge termőképességű területek* vonatkozásában sűrűsödnek. Ezt a IV. ötéves terv szabályozóinak végleges megalkotásánál figyelembe kellene venni.

Авторы, опираясь на расчет моделей, произведенный на электронно-вычислительной машине, с помощью сравнительного анализа предсказывают ожидаемую дифференциацию производственной структуры, взаимосвязи между затратами и выходом продукции, достигнутым доходом кооперативов и местом производства в 1975 году.

Die Verfasser haben auf eine Vergleichsanalyse gestützt — deren Modellberechnungen durch einen Elektronenrechner gelöst wurden — die, in der Produktionsstruktur, in den Aufwands-Ertragszusammenhängen, in den erreichbaren Einkünften und nach den Standorten in 1975 zu erwartende Differenzierung der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften, prognostiziert.

By means of comparative analysis based on model calculations solved and performed by computers, the authors present prognostic forecasts on the differentiation of production structure, of input-output relations and of realizable incomes in the co-operative farms expectable in each production region for 1975.

100
ann

V. 3
telj

meg
és l
koll
det
sad
gya
lára
dés

— a
lén
meg
Eze
kez
ság
nag

szö
gár
més
koll
és a
gaz
visz